

اثر بخشی آموزش مبتنی بر کتاب الکترونیکی بر عملکرد تحصیلی و انگیزش تحصیلی افراد کم سواد استان کرمان

مجتبی پور کریمی هاوشکی^۱
ایرج اکبری^۲

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۱/۲۳ - تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۴/۲۳)

نوع مقاله: علمی پژوهشی

چکیده

ارتقای عملکرد و انگیزش تحصیلی سوادآموزان و تداوم آن، همواره یکی از دغدغه‌های نظام آموزشی بوده است. پژوهش حاضر با هدف اثربخشی آموزش مبتنی بر کتاب الکترونیکی بر عملکرد تحصیلی و انگیزش تحصیلی افراد کم سواد استان کرمان انجام شد. روش تحقیق از نوع نیمه آزمایشی و طرح پژوهش پیش‌آزمون- پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه سوادآموزان استان کرمان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ می باشد. از میان آن‌ها ۳۰ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس به عنوان نمونه انتخاب و با روش تصادفی در دو گروه مداخله و کنترل (هر کدام ۱۵ نفر) جایگزین شدند. جلسات آموزشی برای گروه آزمایش در ۸

۱- استادیار، گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، ایران. (نویسنده مسئول) ایمیل: pourkarimi@cfu.ac.ir

۲- کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، تهران، ایران.

جلسه ۹۰ دقیقه‌ای اجرا گردید. پیش و پس از آموزش پرسشنامه عملکرد تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۹) و پرسشنامه انگیزش تحصیلی هارتر (۱۹۸۰) تکمیل شد. داده‌ها با استفاده از میانگین، انحراف استاندارد و آزمون تحلیل کوواریانس و نرم افزار SPSS-۲۵ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج نشان داده است که آموزش بر اساس کتاب الکترونیکی بر عملکرد و انگیزش تحصیلی افراد کم سواد موثر است ($P < 0/01$). با توجه به این یافته‌ها آموزش بر مبنای کتاب الکترونیکی برای افراد کم سواد در جهت افزایش عملکرد و انگیزش تحصیلی پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: کتاب الکترونیکی، عملکرد تحصیلی، انگیزش تحصیلی، کم سوادان.

۱-مقدمه

سوادآموزی و تکمیل آن یکی از دغدغه‌های برخی از اقشار بزرگسال جامعه است. کسانی که به هر دلیلی موفق به کسب سواد در دوران کودکی، نوجوانی و جوانی نشده‌اند اما یا بر اساس علاقه و یا نیاز دنیای امروز، دست‌یابی به این قابلیت را ضروری می‌دانند (معمدی، ۱۳۸۹). آموزش بزرگسالان شامل تمامی فرایندهایی است که توجه دارند به یادگیری و فهم برای افرادی که بالغ در نظر گرفته شده‌اند (کالیو^۱، ۲۰۱۴). آموزش بزرگسالان یکی از موضوعات مورد توجه تمامی کشورهایی است که به توسعه‌یافتگی می‌اندیشند (دومیترسکیو^۲، ۲۰۱۴) مطالعه برای بزرگسالان بخشی از پروژه یادگیری مادام‌العمر در این کشورها لحاظ می‌شود. پروژه‌ای که هدف کلی خود را سعادت شهروندان و رشد جامعه می‌داند و تحقق آن‌ها را در گرو توجه به آموزش عمومی و حرفه‌ای بزرگسالان و یادگیرندگان می‌داند. آموزش‌هایی که با انتقال دانش‌ها و مهارت‌ها و نگرش‌های مناسب، به مخاطبان خود امکان آشنایی با خوشبختی و معیارهای آن و همچنین روش‌ها و تکنیک‌های دست‌یابی به خوشبختی و موفقیت در زندگی

۱-Colbu

۲-Dumitrescu

عمومی، خصوصی و حرفه‌ای را فراهم می نمایند (گوین^۱، ۲۰۱۴).

در رابطه با آموزش بزرگسالان، علایق ذی‌نفعان متفاوت است برخی به دنبال مطالعه و کسب علم اند، یعنی علم برای علم، برخی به دنبال ساخت علم، برخی برای حرفه‌ای شدن و برخی استفاده از علم در ساحات زندگی را مدنظر دارند، لذا نوع نگاه به سوادآموزی بزرگسالان نیز متفاوت است (آیورباچ^۲، ۲۰۲۱). به‌عنوان مثال هدف از آموزش برای بزرگسالان در کشوری چون انگلیس، ارتقاء کیفی مشاغل و به‌روز شدن صاحبان صنایع و تجار است. در فرانسه هدفش فراهم نمودن دانش‌ها، مهارت‌های ضروری در زندگی شخصی و حرفه‌ای است (دومیتسکیو، ۲۰۱۴). به‌طورکلی آموزش بزرگسالان دارای تأثیرات در ابعاد مختلف است. سوادآموزی برای بزرگسالان به لحاظ بنیادی و پایه‌ای شامل آموزش مهارت‌هایی چون خواندن، نوشتن و حساب است (حاجدو^۳، ۲۰۲۱). به لحاظ فردی و اجتماعی تأثیرگذار بر بهبود مهارت‌های زندگی و مهارت‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، ارتباط بین فردی و اجتماعی، حل مسئله، خودآگاهی و تصمیم‌گیری (ساده می‌مندی، حقیقی فرد و حسینچاری، ۱۳۹۹)،، زندگی راحت‌تر و شادتر، آشنایی و اجرای قوانین، زمینه‌دستیابی به اتحاد و فرهنگ ملی، تربیت شهروندی و تحقق نیازهای نظام سیاسی است (کیمن، ایلبارز، آرتونر^۴، ۲۰۱۲).

در حال حاضر گرایش عمومی در آموزش بزرگسالان به سمت کار و حرفه محور بودن این آموزش‌ها است. بزرگسالان دارای تجربه بالا هستند و با بسیاری از موضوعات آشنایی دارند بنابراین گرایش به سمت محتوایی دارند که منطبق با نیازهای زندگی و حرفه ایشان باشد. لذا این می‌طلبد که محتوا و روش‌های تدریس به سمت موضوعات عینی و واقعی حرکت نمایند (وب و همکاران^۵، ۲۰۲۰). این نوع آموزش زمینه فراهم نمودن فرصت‌هایی برای افراد است تا

۱-Goian

۲ - Auerbach

۳ - Hajdu

۴- Kayman, Ibars, Artuner

۵ - Webb and et all

علايقشان را تا سطح حرفه‌ای شدن توسعه دهند و بتوانند سعادت و اعتماد به نفسشان را رشد دهند و بتوانند با ساير افراد با زمينه‌های مختلف حرفه‌ای تعامل برقرار نمايند (ميلانا و همکاران^۱، ۲۰۱۷). لذا آموزش برای بزرگ‌سالان فرصتی دومی است برای حرفه‌ای شدن، ارتقاء حرفه‌ای و تعاملات حرفه‌ای. عمده‌ترین دلایل رفتن به سمت آموزش بزرگ‌سالی نیز شامل: نیاز به سرمایه‌گذاری مالی، توجه به زمان، فرصت‌های تحول حرفه‌ای، افزایش فرصت‌های استخدام، توسعه روابط حرفه‌ای و نیاز به دانش جدید است (آیونیدو و پارما^۲، ۲۰۲۱).

آموزش بزرگ‌سالان، علی‌رغم اهمیت و جایگاهش در توسعه‌یافتگی کشورها خصوصاً به لحاظ تأثیرش بر تقویت حرفه‌گرایی، با مسائلی مواجه است. از جمله این مسائل: یک؛ مسائل آموزشی که شامل نبود برنامه مدونی در حوزه آموزش بزرگ‌سالان در سطح جهان- برنامه‌ای که متمرکز بر مؤلفه‌هایی چون آموزش خود مدیریتی، مدیریت تعارضات با دیگران، مدیریت دانش و اطلاعات، تعامل با افراد و طبقات گوناگون، آشنایی با تحولات جهانی در حوزه کاری خود (درومنتین، زیمایتی^۳، ۲۰۱۴)، مطالب یکسان برای همه گروه‌های سنی، ثقیل بودن آزمون پایانی، بی‌ارتباطی محتوا با نیازهای واقعی، بی‌توجهی به تفاوت‌های فردی، عدم فرصت تمرین و تکرار در کتاب، محتوای زیاد، فونت و اندازه نامناسب، هزینه بر بودن آموزش، عدم درک و فهم نکات نگارشی، شیوه‌های نامناسب، بی‌توجهی به توانایی‌ها و نیازهای بزرگ‌سالان دوم؛ مسائل مالی، سوم؛ نداشتن زمان مناسب به دلیل اشتغال، چهارم، ویژگی‌های خاص بزرگ‌سالان که نیازمند محتوایی عینی و ملموس و کاربردی هستند (رمضانی، مهنی، عزیز، ۱۳۹۷). عواملی که منجر به کاهش اقبال به برنامه‌های آموزش بزرگ‌سالان شده است.

شیوه‌ای که می‌تواند تا حد زیادی موانع فوق را برطرف نماید استفاده از آموزش از راه دور است. آموزش از راه دور شامل استفاده از وسایل کمک آموزشی و الکترونیکی از قبیل متون چاپی، رایانه و اینترنت در نظر گرفته شده است. یکی از این آموزش‌های مهم کتاب الکترونیکی

^۱ - Milana and et all

^۲ Ioannidou, A., & Parma

^۳ - Dromantiene& Zemaitaityte

است. کتاب الکترونیک، به عنوان کتاب دیجیتال شناخته شده و یک متن الکترونیک است که از رسانه‌ای دیجیتال تشکیل یافته و معادل کتاب چاپی است که اغلب تحت سیستم مدیریت حقوق دیجیتال محافظت می‌شود (مشاهری فرد، ۱۳۹۲). آنچه اهمیت و تقاضا برای استفاده از این وسیله کمک آموزشی را دوچندان نموده قابلیت ارائه دروس در محیط چندرسانه‌ای به اشکال مختلف صوتی، تصویری، متنی، انیمیشن و ... است. محیطی که دارای قابلیت‌های منحصربه‌فردی بوده که در صورت بهره‌گیری و مدیریت آن می‌توان شاهد افزایش کیفیت سوادآموزی در آینده نزدیک بود. این رسانه، دارای مزایای قابل توجهی هست که می‌توان از آنها در زمینه آموزش سواد به افراد بی‌سواد و کم‌سواد استفاده نمود.

باید توجه نمود که پرداختن به کتاب الکترونیکی و ارتقاء و تسهیل استفاده از آن در نظام آموزشی می‌تواند بهبود بخش مسائلی متعددی در حوزه آموزش، خصوصاً برای افراد کم‌سواد و بی‌سواد باشد. ضرورت پرداختن به این مسئله، در حوزه آموزش از این جهت است که یکی از مسائل آموزشی جامعه امروز، تأکید بر شیوه‌های سنتی رایج در زمینه آموزش و یادگیری برای افراد کم‌سواد و بی‌سواد است. روش‌های سنتی که غالباً متنی بر استفاده از نسخه‌های خطی است دارای موانعی می‌باشند. از جمله عدم دسترسی آسان، گران بودن، یک وجهی بودن و بی‌توجهی به شیوه‌های بصری، دیداری. دوم آنکه علت رواج کم‌سوادی و محرومیت از تحصیل برای بخشی از افراد جامعه به دلیل اشتغال آنها و عدم داشتن فرصت مناسب برای بهره‌گیری از شیوه سنتی است که غالباً نیازمند آموزش رسمی در مدرسه است. حال آنکه تنها در سایه آموزش است که افراد رشد یافته و علاوه بر پیشرفت در حوزه شغلی خود، آشنا با حقوق اولیه و شهروندی خود می‌شوند.

دنیای تکنولوژیک امروز قابلیت تولید و انتقال محتوا را به آسانی برای طیف کثیری از افراد فراهم نموده است. لذا بی‌توجهی و عدم استفاده از ظرفیت‌های این تکنولوژی جدید در امر آموزش به معنای هدر دادن امکانات رایج موجود است. هدر دادن امکانات رایج موجود، اشاره به این دارد که امروزه غالب افراد جامعه با فناوری‌های نوین در ارتباط هستند، خصوصاً گوشی‌های هوشمند جدید، که منبع اصلی در راستای تولید کتاب الکترونیکی و استفاده از آن می‌باشند. لذا عدم آشنایی با این ظرفیت هم به معنای محروم نمودن خود از این ظرفیت عظیم است و هم محروم نمودن افرادی است که تنها می‌توانند با این شیوه به سوادآموزی پرداخته و

باعث رشد و ارتقاء زندگی خصوصی و حرفه ای و اجتماعی خود شوند. در نتیجه بررسی تاثیرات استفاده از کتاب الکترونیکی بر بهبود وضعیت آموزش و یادگیری افراد کم سواد و شناسایی نقاط قوت و ضعف آن می تواند زمینه انجام اقدامات مؤثر در راستای ترویج و گسترش استفاده از کتاب الکترونیکی را در میان این طیف و همچنین اهتمام مسئولین و برنامه ریزان درسی در راستای بهبود این شکل سواد آموزی را فراهم نماید. بر اساس آنچه بیان شد، هدف این پژوهش بررسی تاثیر کتاب الکترونیکی بر بهبود وضعیت آموزش و یادگیری افراد کم سواد استان کرمان بود.

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱- تحقیقات داخلی

در زمینه سواد آموزی و بهره گیری از کتاب الکترونیکی پژوهش های متعددی انجام شده است از جمله:

پوررمضان و امیری (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان تحلیل نقش نهضت سواد آموزی در توسعه فرهنگی روستاهای استان گیلان، به نقش مثبت سواد آموزی در رشد فکری، اجتماعی، سیاسی، ملی و مذهبی سواد آموزان شده اند.

مخاطب، قدرتی و رضاپورلاکانی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان تحلیل محتوای شاخص های یادگیری کتاب های آموزشی گروه های مطالعاتی پیگیر سواد سازمان نهضت سواد آموزی. به ارزیابی کتابهای سواد آموزی پرداخته اند. نتایج این تحلیل نشان دهنده این است که شیوه تدوین کتاب ها غیر فعال و لذا باید در تدوین کتابها توجه به فعالیت معلم و دانش آموزان مورد توجه قرار گیرد.

یافته های پژوهش فهیمی فر و غائبی (۱۳۸۷) نشان داد که با وجود ویژگی های سودمند کتابهای الکترونیکی، میزان استفاده از آنها بسیار پایین بوده و تعداد بسیار زیادی از کاربران کتابخانه های دانشگاهی هرگز از کتاب های الکترونیکی استفاده نکرده بودند و میزان استفاده و سطح آشنایی کاربران با کتابهای الکترونیکی از نظر کتابداران دانشگاهی بسیار پایین بود.

بنی جمالی (۱۳۹۳) در مقاله ای با عنوان بررسی وضعیت نشر الکترونیکی کتاب در ایران و

چگونگی مصرف کتاب الکترونیکی در بین کاربران ایرانی. در این پژوهش با روش مصاحبه موردی به عنوان مثال مصاحبه با نشر نی به این نتیجه دست یافته است که وضعیت نشر الکترونیکی به علت ضرورت زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری لازم، نشر صنعتی در این حوزه به زودی تحقق نخواهد یافت. از جمله علل آن می‌توان به فقدان فرهنگ کتاب‌خوانی، نبود ساختارهای گسترده و عدم شکل‌گیری بازار کالایی در حوزه کتاب الکترونیک و کم رونقی نشر در ایران اشاره نمود.

۲-۲- تحقیقات خارجی

لاین و همکارانش^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان بررسی مدل‌های چند وجهی در پژوهش کتاب الکترونیکی، به این نتیجه دست یافته‌اند که با تمرکز بر عواملی که باعث می‌شوند کاربران از کتاب‌خوان‌های الکترونیکی استفاده کنند، پیشنهاد کرده‌اند که راحتی، سازش‌پذیری و توانایی رسانه‌ای در ارائه کتاب‌خوان‌های الکترونیکی باید مورد توجه قرار گیرند.

لایکلر و همکارانش^۲ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان سواد هوش مصنوعی در آموزش بزرگسالان و دانشگاهیان، به این امر اشاره کرده‌اند که بزرگسالان برای بهبود مهارت و همچنین بهره‌گیری از تکنولوژی‌های جدید نیازمند حداقل دانشی در باب هوش مصنوعی هستند. خصیصه‌ای که در نظام آموزشی به آن پرداخته نشده است.

یاللم و شیرین جمال^۳ (۲۰۲۲). در پژوهشی با موضوع توسعه مواد آموزشی مبتنی بر یادگیری بومی برای بزرگسالان، به این نتیجه دست یافته‌اند که آموزش بومی برای بزرگسالان نیازمند استفاده از روش‌های مکمل است. دلایلی چون دنیای در حال تغییر، تنوعات، نیازها و محتواهای جدید لزوم رفتن به سمت روش‌های آموزشی مکمل را برای بزرگسالان ضروری می‌نماید.

مافش و فیشیز^۴ (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان فقدان کیفیت در آموزش بزرگسالان در سوئد به این

---

^۱ -Lin, and et all

^۲ -Laupichler and et all

^۳ -Yalalem and Shireen Jama

^۴ - Mufic, Fejes

نتیجه دست یافته اند که کیفیت پایین آموزش برای بزرگسالان در سوئد به دلیل ناکافی و ناتوانی در ارائه آموزش برای گروه های سنی ناهمگن است. این پژوهش نشان دهنده این است که شیوه مرسوم و سنتی ناتوان از بهبود کیفیت آموزش است.

اوکیکی و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی آگاهی، نگرش و استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی در بین کارکنان دانشگاه لاگوس نیجریه پرداخت. منابع اطلاعاتی مورد بررسی در مطالعه آنها مجلات الکترونیکی، کتاب های الکترونیکی، پایگاه داده الکترونیکی با دسترسی آزاد، مقالات الکترونیکی و گروه های خبری بودند. یافته های مطالعه آنها نشان داد که سطح آگاهی ۵۵ درصد کارکنان از منابع اطلاعاتی الکترونیکی مورد اشتراک توسط کتابخانه در سطح پایینی بود. پژوهش آنها همچنین نشان داد که دلایل استفاده کارکنان دانشگاه از منابع الکترونیکی به ترتیب به منظور انجام فعالیت های پژوهشی، چاپ مقاله و آموزش بوده است. مطالعه آنها افزایش دسترسی به اینترنت با سرعت بالا و اشتراک منابع اطلاعاتی بیشتر توسط کتابخانه دانشگاه را پیشنهاد کرد. بر اساس مطالعه وی می توان نتیجه گرفت که منابع الکترونیکی در فرایند آموزش و پژوهش نقش دارند و یک منبع اطلاعاتی سودمند هستند.

پژوهش های انجام شده که به برخی از آنها اشاره شد توجهی به یادگیری الکترونیکی برای بزرگسالان نداشته اند. حال آنکه بررسی و ارزیابی تأثیر استفاده از کتاب الکترونیکی بر انگیزه تحصیلی در آموزش افراد بزرگسال از این جهت اهمیت دارد که بسیاری از بزرگسالان به دلیل داشتن شغل و کار نمی توانند به طور پیوسته در دوره های سوادآموزی حضوری شرکت نمایند. بنابراین حرکت به سمت آموزش از راه دور و استفاده از ظرفیت های آن از جمله کتاب الکترونیکی ضروری است. با توجه به آنچه که بیان شد و همچنین کمبود پژوهش های داخل کشور در این زمینه، هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی کتاب الکترونیکی بر عملکرد و انگیزش تحصیلی افراد کم سواد استان کرمان بود.

^۱ -Okeke and et all

۳- مبانی نظری

رویکرد نوین آموزش بزرگسالان بر آموزش همراه با سواد آموزی تاکید دارد. این به آن معنا نیست که بی سوادانی که دوره های سوادآموزی را نگذرانده اند، حق شرکت در آموزش بزرگسالان را نداشته باشند، بلکه سوادآموزی، پایه و در واقع هدف اول آموزش بزرگسالان است. سوادآموزی وسیله ای برای ایجاد آگاهی و توانایی پذیرفته شده است و صرفاً وسیله اشاعه وظایف و مهارت‌ها نیست. واضح است که در سواد آموزی پایه ارزش ها و هدف ها، ایجاد تحول اجتماعی است (بولا، ترجمه جهان‌پناه، ۱۳۷۳). بسیاری از برنامه های سوادآموزی در کشورهای در حال توسعه به عنوان ابزاری برای افزایش آگاهی و ایجاد تغییرات سیاسی و اجتماعی در نظر گرفته می شود. برنامه ریزی درسی سوادآموزی بزرگسالان، حیطه، هدف، محتوا، روش تدریس و فلسفه زیربنایی متفاوت برای رشد و آموزش انسان را نشان می دهد. توسعه برنامه درسی سوادآموزی بزرگسالان از دیدگاه علمی، برای فهم کارکرد آن در ارتباط با مهارت‌های حرفه‌ای پایه بوده است (طالب‌زاده نوبریان، کاظمی و موسوی، ۱۳۹۱). یکی از شیوه های موثر در راستای بهبود و تقویت سواد آموزی برای بزرگسالان با توجه به محدودیت هایی که این قشر درد از جمله شاغل بودن، نداشتن وقت... استفاده از آموزش و کتاب های الکترونیکی است.

در عصر حاضر با توجه به گسترش تحولات فناورانه و ظهور رایانه، کتب الکترونیک به عنوان یک ابزار کسب دانش به سرعت در حال توسعه است. قدمت پنج هزار ساله کتاب را دچار تحول کرده است، به گونه ای که راثو بیان می کند مهمترین پیشرفت در جهان در حوزه نوشتاری بعد از گوتنبرگ، کتاب الکترونیکی یا ای-بوک است (آذر می، عزت زاده، سلطانی فر، ۱۳۹۲). سابقه کتاب الکترونیکی به سال ۱۹۴۵ میلادی باز می گردد. این کتاب حاوی میکروفیلم و یک بازخوان و صفحه هایی برای خواندن مطالب بود. در هنگام نیاز کاربر می توانست کتاب، عکس، صفحات و سایر اموری که روی کاغذ انجام می داد، آرشیو و نمایه کند و سپس آن را روزآمد سازد. ولی برخی دیگر از کارشناسان، شروع حیات کتاب های الکترونیکی را در دهه ۱۹۷۰ می دانند که پروژه ای در این سال در کتابخانه دانشگاه کلمبیا به نام کتابخانه عمومی اینترنت انجام شد که بر طبق آن کاربران می توانستند اطلاعات مورد نیاز خود را از طریق این شبکه داخلی بر روی حافظه های جانبی (فلاپی دیسک‌ها) ذخیره کرده و با خود ببرند (مشاهری فرد، ۱۳۹۲).

کتاب‌های الکترونیک معمولاً به کمک کامپیوترهای شخصی، تلفن‌های هوشمند یا تجهیزات سخت‌افزاری اختصاص یافته و کتاب‌خوان‌های الکترونیک خوانده می‌شوند. برخی تلفن‌های همراه نیز توانایی خواندن کتاب‌های الکترونیک را دارند. کتاب الکترونیکی، هرچند پدیده‌ای چندان نوظهور نیست و تاریخ ظهور آن از دهه ۷۰ میلادی است، اما می‌رود تا نظام آموزش و اطلاع‌رسانی را با دگرگونی‌هایی اساسی مواجه سازد. کتاب‌های الکترونیکی صرفاً نسخه‌های الکترونیکی مطالب مکتوب نیستند، بلکه می‌توانند علاوه بر متن، صوت و تصاویر را نیز شامل شوند. به علاوه می‌توانند توسط یک رایانه در قالب‌های چون HTML ، Word Text ، PDF و فایل‌های اجرایی EXE درآیند. سادگی اجرا، سادگی جست‌وجو در متن، داشتن قالب زیباتر، منسجم بودن مطالب، امکان عرضه یا فروش ساده‌تر و سریع‌تر، داشتن قابلیت افزودن امکانات مالی مدیا از جمله ویژگی‌هایی هستند که کتاب الکترونیکی را به عنوان یک رسانه نوپا و رو به رشد از سایر رسانه‌هایی از این دست ممتاز می‌کند. پیش‌بینی‌ها نیز نشان می‌دهد پایگاه‌های اطلاعاتی و کتب الکترونیکی در آینده جای کتابخانه‌های سنتی را خواهند گرفت. در زمینه ماهیت کتاب‌های الکترونیکی باید توجه نمود که کتاب‌های الکترونیکی شکل الکترونیکی از یک کتاب با ویژگی‌هایی مشابه با کتاب سنتی نظیر تورق صفحات و ویژگی‌های محیط دیجیتال هستند که می‌توانند خواننده را در بسیاری از امور مانند تلفظ کلمات‌های لایت کردن متن و امکان تبدیل متن به صوت و فرارسانه (نظیر ویدئو، انیمیشن‌ها و صوت) کمک کنند (فهیمی فر، ۱۳۹۲). با تحلیل متوالی سی و هفت تعریف ارائه شده درباره کتاب الکترونیکی تعریفی دو بخشی را ارائه می‌دهد:

۱. کتاب الکترونیکی شیئی دیجیتالی با محتوای متنی یا محتوای دیگری است که به منزله نتیجه‌ای از ادغام مفهوم آشنای یک کتاب با آن دسته از ویژگی‌های کتاب است که می‌تواند در محیط الکترونیکی ارائه شود.

۲. کتاب الکترونیکی معمولاً در برگیرنده ویژگی‌های کاربردی نظیر جستجو، ارجاع تقابلی، پیوندهای فرامتنی، یادداشت‌گذاری، های لایت کردن اشیایی چندرسانه‌ای (نظیر صوت، تصویر، فیلم) و ابزارهای تعاملی است (فهیمی فر، ۱۳۹۲).

فواید بهره‌گیری از کتاب‌های الکترونیکی به شرح زیر است:

۱- کتاب‌های الکترونیکی، رسانه‌های مناسبی هستند که فراگیران به کمک آنها و تلاش خود می‌توانند موقعیت مشکل خود را در یابند (آذر می، عزت زاده و سلطانی فر، ۱۳۹۲).

۲- تکنولوژی چند رسانه‌ای می‌تواند با ترکیب روش‌های مختلف متن، تصویر، صدا و غیره بهره‌گیری از اصول علمی، امکان شکل‌دهی تجارب یادگیری دست اول، ایجاد انگیزه یادگیری، صرفه‌جویی در وقت و ایجاد یادگیری سریع‌تر، عمیق‌تر و پایدارتر را فراهم کند (آذر می، عزت زاده و سلطانی فر، ۱۳۹۲).

۳- آموزش‌های الکترونیکی می‌توانند موجب بهبود عملکرد تحصیلی فراگیران شوند (تقی زاده و حاتمی، ۱۳۹۷؛ برنجی و سعیدی، ۱۳۹۶؛ سیرینو و پانکو^۱، ۲۰۱۴ و اسلوکوویکا و ساویک^۲، ۲۰۱۴).

۴- کتاب‌های الکترونیکی ایجادکننده انگیزه برای سوادآموزی و تداوم آن در بزرگسالان است. خصیصه‌ای که مقالات متعددی تاثیر آن بر ایجاد انگیزه را تایید نموده‌اند (حسینی جعفری و عباسی، ۱۳۹۹؛ جوشقان نژاد و باقری، ۱۳۹۷؛ مومانو و سامویلا^۳، ۲۰۱۴ و لئوریو و بتنکورت^۴، ۲۰۱۴). ایجاد انگیزه به واسطه جذابیت و سهل بودن استفاده از فیلم، صدا، رنگ، ارتباط بین دنیای واقعی و دنیای مجازی، انعطاف در تغییر روش‌ها و انطباق با تغییرات در راستای بهبود یادگیری، تکنیک‌های خودآموزی است. (بدرول-گریگوروتا و روسو^۵، ۲۰۱۴). فواید فوق‌ضرورت توجه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و معلمان و آموزش‌گران را نسبت به این ابزار می‌طلبد.

۵- فرضیه‌های پژوهش:

۱- آموزش کتاب الکترونیکی بر عملکرد تحصیلی افراد کم‌سواد تاثیر معناداری دارد.

۱- Ceobanu & Boncu

۲- Slavkovic & Savic

۳- Momanu & Samoilă

۴- Loureiro & Bettencourt

۵- Bedrule-Grigoruță & Rusu

۲- آموزش کتاب الکترونیکی بر انگیزش تحصیلی افراد کم سواد تاثیر معناداری دارد.

۵- روش شناسی پژوهش:

روش تحقیق حاضر از نوع نیمه آزمایشی و طرح پژوهش پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه سوادآموزان استان کرمان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود. از میان آن‌ها ۳۰ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس به عنوان نمونه انتخاب و با روش تصادفی در دو گروه مداخله و کنترل (هر کدام ۱۵ نفر) جایگزین شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از ابزارهای زیر استفاده شد.

۱-۱- ابزارهای پژوهش

پرسشنامه عملکرد تحصیلی: جهت سنجش عملکرد تحصیلی سوادآموزان از پرسشنامه عملکرد تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۹) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۴۸ گویه و ۵ مؤلفه (خودکارآمدی، تأثیرات هیجانی، برنامه‌ریزی، فقدان کنترل پیامد، انگیزش) می‌باشد. مقیاس پاسخگویی پرسشنامه فوق طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (هیچ تا خیلی زیاد) نمره‌گذاری شده است. پایایی این پرسشنامه در پژوهش عابدینی و برات دستجردی (۱۳۹۴) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۳ گزارش شد.

پرسشنامه انگیزش تحصیلی: برای بررسی انگیزش تحصیلی سوادآموزان از پرسشنامه استاندارد انگیزش تحصیلی هارتر استفاده گردید. این ابزار شکل اصلاح شده مقیاس هارتر (۱۹۸۰، ۱۹۸۱)، به عنوان یک ابزار سنجش انگیزش تحصیلی است. مقیاس اصلی هارتر، انگیزش تحصیلی را با سؤال‌های دوقطبی می‌سنجد که یک قطب آن انگیزش درونی و قطب دیگر انگیزش بیرونی است و پاسخ آزمودنی به موضوع هر سؤال فقط می‌تواند یکی از دلایل بیرونی یا درونی را دربرداشته باشد. از آنجاکه در بسیاری موضوع‌های تحصیلی انگیزه‌های درونی و بیرونی هر دو نقش دارند، لپر و همکاران (۲۰۰۵) مقیاس هارتر را به شکل مقیاس‌های معمول درآوردند که هر سؤال تنها یکی از دلایل انگیزش درونی و بیرونی در نظر می‌گیرد. پرسشنامه به کاررفته در پژوهش حاضر دارای ۳۳ سؤال است که جواب هر سؤال به صورت لیکرت پنج‌درجه‌ای از هیچ‌وقت تا همیشه است. پایایی پرسشنامه فوق در پژوهش نجفی و همکاران (۱۳۹۴) با استفاده

از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ گزارش شد.

۵-۲- روش اجرا و تحلیل داده‌ها

جامعه آماری شامل کلیه سوادآموزان استان کرمان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ می‌باشند که در سه سطح سوادآموز مقدماتی، انتقال و تحکیم قرار دارند. نمونه تحقیق، شامل ۲ گروه ۱۵ نفری در هر یک از سطوح سوادآموزی است که به صورت تصادفی به دو گروه آزمایش (استفاده‌کنندگان کتاب الکترونیکی) و کنترل (روش سنتی) تقسیم شدند. روش نمونه‌گیری پژوهش حاضر از نوع در دسترس بود. بدین منظور و با توجه به سطوح مختلف دوره سوادآموزی (مقدماتی، انتقال و تحکیم) افراد نمونه آماری از بین سه سطح مدنظر انتخاب شدند. برای اجرای این پژوهش در ابتدا با تهیه مواد آموزشی و کتاب‌های الکترونیکی برای کم‌سوادان و بی‌سوادان و ارائه آن به اعضای نمونه آماری با ارائه توضیحاتی مختصر در مورد ماهیت جلسات مداخله، آزمون اولیه راجرا شد. جهت اجرای آزمون اولیه از همه آزمودنی‌ها دعوت به عمل آمد تا در صورت تمایل به شرکت در جلسات، شماره‌ی خود را در بالای برگه آزمون یادداشت نماید. پس از توزیع اولیه آزمون، از بین کلیه آزمودنی‌ها در هر سطح سوادآموزی تعداد ۳۰ نفر به‌منظور طرح پژوهش بر اساس ملاک‌های ورودی انتخاب می‌شوند. این تعداد به‌طور تصادفی به دو گروه آزمایش و کنترل گمارش شدند. آزمون‌های که هر یک از اعضا در نمونه‌گیری اولیه پژوهش، تکمیل خواهند کرد به‌منزله نمرات پیش‌آزمون آن‌ها محسوب می‌شود. اعضای گروه آزمایش، به مدت ۸ جلسه، ۱ بار در هفته و هر بار به مدت ۹۰ دقیقه با هماهنگی مسئولین محترم مدارس تحت آموزش با مواد آموزشی و کتاب‌های الکترونیکی بودند. در طول مدتی که اعضای گروه آزمایش تحت مداخله هستند، اعضای گروه کنترل تحت هیچ مداخله‌ای قرار نگرفتند. پس از اتمام جلسات، اعضای هر دو گروه، مجدداً موردسنجش قرار گرفته و برگه‌های پس‌آزمون‌موردنظر را تکمیل خواهند کرد. در پایان تمام تجزیه و تحلیل‌های مربوط به طرح آزمایشی پژوهشی بر اساس لیست نهایی ۳۰ نفره در هر سطح سوادآموزی (مجموع اعضای دو گروه آزمایش و کنترل) انجام می‌شود. ملاک‌های ورود به مداخله -نمره پایین (یک انحراف معیار پایین‌تر از میانگین کل) در پیش‌آزمون (عملکرد اعضای شرکت‌کننده در آزمون عملکرد تحصیلی پیش‌آزمون) - دریافت رضایت‌نامه اختیاری و آگاهانه. ملاک‌های خروج از مداخله - غیبت بیش از دو جلسه - عدم علاقه‌مندی افراد به ادامه

آموزش. فرمت جلسات آموزشی در ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای بر اساس طرح درس‌های تهیه شده از مواد آموزشی و کتاب‌های الکترونیکی خواهد بود. بعد از در نظر گرفتن اهداف دوره برنامه کلی جلسات دوره تنظیم و اجرا می‌گردد. طرح درس‌ها بر اساس مواد آموزشی و کتاب‌های الکترونیکی طراحی خواهد شد. در طی جلسات نیز توصیه‌ها و پیشنهادهای عملی به سوادآموزان و نهایتاً ارائه تکالیف خانگی و همچنین چاپ و ارائه بروشور به دانش آموزان ارائه می‌گردد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی نظیر فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد و از روش‌های آمار استنباطی نظیر تحلیل کواریانس استفاده شد. داده‌ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS-۲۵ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱: خلاصه محتوای جلسات آموزش کتاب الکترونیکی

جلسه	محتوا
جلسه اول: اصول دین (درس فرهنگ اسلامی)	تعریف اصول دین، بحث و گفت و گو در باب اهمیت اصول دین در زندگی، ارائه فیلم و سخنرانی در باب اصول دین
جلسه دوم: عفاف و حجاب (درس فرهنگ اسلامی)	بیان جایگاه عفاف و حجاب در زندگی، بیان تجربیات خود از مطالعه و برخورد با بی حجابی و رعیت حجاب. بخش کلیبی در زمینه حجاب، بحث در باب حجاب
جلسه سوم: بدن انسان (درس علوم)	بحث و گفت و گو در زمینه مهمترین عضو بدن، بیان اجزای تشکیل دهنده بدن، نمایش اجزاء بدن، ارائه کلیبی در زمینه ساختار بدن. تکلیف در زمینه نوشتن وظایف هر کدام از اجزاء بدن
جلسه چهارم: تغذیه و الگوهای غذایی (درس علوم)	بحث و گفت و گو در زمینه چیزهایی که برای زنده ماندن بدن لازم اند، ارائه بروشوری در زمینه غذاهای مقوی، بخش کلیبی در زمینه اهمیت تغذیه، تکلیف در زمینه بیان توصیه های بهداشتی اسلام پیش از غذا خوردن
جلسه پنجم: پس انداز (درس فارسی)	بحث در زمینه فایده پس انداز، بخش انیمیشنی با موضوع پس انداز، بیان خاطره ای از پس انداز کردن خود را بنویسید، در پایان هم خانواده کلمات زیر را بنویسید و چه کلمه جدیدی در این درس آموخته اید.
جلسه ششم: رایانه (درس فارسی)	بیان اهمیت رایانه، بحث در باب کارکردهای رایانه، بخش کلیپ آموزشی ساده در زمینه رایانه، در پایان بیان قید های زمان، مکان و حالت را در متن درس بیابید.
جلسه هفتم: حقوق شهروندی (درس علوم اجتماعی)	بحث در زمینه میزان آشنایی با حقوق شهروندی، بخش کلیبی در زمینه حقوق شهروندی، بیان برخی از اصول شهروندی، تجربه خود در زمینه رعایت یکی از حقوق شهروندی را بنویسید.
جلسه هشتم: همسایه های ایران (درس علوم اجتماعی)	با مشاهده نقشه همسایه های نیمه شرقی ایران را نام ببرید، بخش کلیبی در رابطه با افغانستان، بحث در مورد افغانستان، به بیان شباهت های ایران و افغانستان پرداخته شود.

۶- یافته‌ها

۶-۱- یافته‌های توصیفی

میانگین و انحراف استاندارد سنی $7/26 \pm 26/14$ سال بوده است.

در جدول ۲، آماره‌های توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) متغیرهای عملکرد و انگیزش تحصیلی در گروه آموزش و کنترل در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون ارائه شده است.

جدول ۲: توصیف آماری نمرات پیش‌آزمون - پس‌آزمون عملکرد و انگیزش تحصیلی در گروه آموزش و کنترل

گروه کنترل		گروه آزمایش		متغیرها	
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۶/۴۸	۵۶/۸۷	۶/۷۴	۵۸/۵۵	پیش‌آزمون	عملکرد تحصیلی
۶/۱۲	۵۷/۳۴	۷/۱۲	۷۹/۸۲	پس‌آزمون	
۵/۳۴	۴۷/۰۲	۵/۹۶	۴۸/۷۵	پیش‌آزمون	انگیزش
۴/۷۰	۴۸/۳۸	۶/۸۳	۶۹/۳۷	پس‌آزمون	

بر اساس جدول ۲، میانگین و انحراف معیار عملکرد و انگیزش تحصیلی در گروه آزمایش در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون تغییر چشم‌گیری کرده است در صورتی که میانگین و انحراف معیار عملکرد و انگیزش تحصیلی در گروه کنترل تغییر محسوسی نداشته است.

۶-۲- یافته‌های استنباطی

برای تحلیل داده‌ها از تحلیل کوواریانس استفاده شد. قبل از انجام تحلیل، پیش-فرض‌های (نرمال بودن توزیع نمرات متغیرها، یکسان بودن شیب خط رگرسیونی، برابری ماتریس‌های کوواریانس و یکسانی واریانس‌ها) پرداخته می‌شود. از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرها استفاده شد و سطح معنی‌داری برای آماره Z در متغیرهای عملکرد و انگیزش تحصیلی بزرگتر از ۰/۰۵ بود که نشان می‌دهد توزیع نمرات متغیرها نرمال می‌باشد. در جدول ۳ متغیرهای عملکرد و انگیزش تحصیلی از جنبه یکسان بودن شیب خط رگرسیونی مورد آزمون ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل همگنی شیب های رگرسیون

متغیرها	منع	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	آماره F	سطح معناداری
عملکرد تحصیلی	پیش آزمون	۱۹/۱۸	۱	۱۹/۱۸	۱/۳۴	۰/۱۹
	تعامل گروه و پیش آزمون	۱۸/۱۸	۱	۱۸/۱۸	۱/۲۷	۰/۲۷
	خطا	۳۸۳/۶۷	۲۷	۱۴/۲۱		
انگیزش تحصیلی	پیش آزمون	۱۵/۱۳	۱	۱۵/۱۱	۰/۸۸	۰/۶۷
	تعامل گروه و پیش آزمون	۱۲/۵۶	۱	۱۲/۵۶	۰/۴	۰/۵۱
	خطا	۳۲۵/۷۴	۲۷	۱۲/۰۶		

با توجه به نتایج جدول ۳، در متغیر عملکرد و انگیزش تحصیلی، F محاسبه شده برای تعامل گروه و پیش آزمون در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنی دار نمی باشد، بنابراین داده ها از فرضیه همگنی شیب های رگرسیونی پشتیبانی می کند و این فرضیه پذیرفته می شود و می توان تحلیل کوواریانس را اجرا نمود که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴: نتایج تحلیل کوواریانس تاثیر کتاب الکترونیکی بر عملکرد و انگیزش تحصیلی

متغیر وابسته	منبع	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	آماره F	سطح معناداری
عملکرد تحصیلی	پیش آزمون	۴۷/۷۸	۱	۴۷/۷۸	۱/۷۳	۰/۱۴
	گروه	۵۸۲/۴۳	۱	۵۸۲/۴۳	۲۱/۲۰	۰/۰۱
	خطا	۷۴۱/۷۲	۲۷	۲۷/۴۷		
انگیزش تحصیلی	پیش آزمون	۶۸/۷۸	۱	۶۸/۷۸	۱/۲۴	۰/۱۴
	گروه	۴۵۷/۸۲	۱	۴۵۷/۸۲	۱۷/۳۸	۰/۰۱
	خطا	۶۸۰/۷۲	۲۷	۲۲/۵۸		

همان گونه که در جدول ۴ ملاحظه می شود، در متغیر عملکرد تحصیلی مقدار اثر پیش آزمون با نسبت $F_{1,27} = 1/73$ ، در سطح $P < 0/05$ ، معنا دار نیست، یعنی دو گروه از نظر عملکرد تحصیلی (کل) متفاوت نبوده اند. به وسیله تحلیل کواریانس، معنا دار بودن تفاوت بین میانگین های نمره های پس آزمون عملکرد تحصیلی (کل) هر دو گروه آزمایش و کنترل را پس از منظور داشتن تفاوت اولیه بین دو گروه در پیش آزمون، آزموده شد و این نتیجه حاصل شد که دو گروه در پس آزمون با نسبت $F_{1,27} = 21/20$ ، در سطح $P < 0/01$ ، باهم تفاوت معناداری داشته اند، یعنی پس از ارائه جلسات آموزش کتاب الکترونیکی به کم سوادان گروه آزمایش، این گروه به طور معناداری بیشتر از گروه گواه به سؤالات آزمون عملکرد تحصیلی (کل) پاسخ دادند. بنابراین فرضیه اول پژوهش که: «آموزش کتاب الکترونیکی بر عملکرد تحصیلی کم سوادان تاثیر دارد»، در سطح معناداری $P < 0/01$ ، مورد قبول واقع شد.

همچنین در متغیر انگیزش تحصیلی مقدار اثر پیش آزمون با نسبت $F_{1,27} = 1/24$ ، در سطح $P < 0/05$ ، معنا دار نیست، یعنی دو گروه از نظر انگیزش تحصیلی متفاوت نبوده اند. به وسیله تحلیل کواریانس، معنا دار بودن تفاوت بین میانگین های نمره های پس آزمون انگیزش تحصیلی هر دو گروه آزمایش و کنترل را پس از منظور داشتن تفاوت اولیه بین دو گروه در پیش آزمون، آزموده شد و این نتیجه حاصل شد که دو گروه در پس آزمون با نسبت $F_{1,27} = 17/38$ ، در

سطح $P < 0/01$ ، باهم تفاوت معناداری داشته‌اند، یعنی پس از ارائه جلسات آموزش ارائه جلسات آموزش کتاب الکترونیکی به کم سوادان گروه آزمایش، این گروه به طور معناداری بیشتر از گروه گواه به سؤالات آزمون انگیزش تحصیلی پاسخ دادند. بنابراین فرضیه دوم پژوهش که: «آموزش کتاب الکترونیکی بر انگیزش تحصیلی کم سوادان تاثیر دارد»، در سطح معناداری $P < 0/01$ ، مورد قبول واقع شد.

۷- نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر کتاب الکترونیکی بر انگیزش تحصیلی جوانان کم سواد استان کرمان بوده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که آموزش کتاب الکترونیکی موجب بهبود عملکرد تحصیلی کم سوادان شده است. نتایج این پژوهش با یافته‌های (تقی زاده و حاتمی (۱۳۹۷)، برنجی و سعیدی (۱۳۹۶)، سیرینو و پانکو (۲۰۱۴) و اسلوکویکا و ساویک (۲۰۱۴) همسو بود. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که امروزه در محیط تعلیم و تربیت کشورهای پیشرفته، با توجه به نکات مثبت، مزیت‌ها، فواید، کارکرد و اثربخشی مناسب کتب الکترونیکی، منابع چند رسانه‌ای و فناوری آن به سرعت جایگزین فناوری‌های سنتی می‌شود. پژوهش‌ها و تاکیدات متخصصین عرصه تعلیم و تربیت در زمینه کاربست منابع الکترونیکی نیز موجب گستردگی استفاده از این منابع در محیط‌های آموزشی شده است (حسنی جعفری و عباسی، ۱۳۹۹).

دیگر یافته این پژوهش نشان داد که آموزش کتاب الکترونیکی موجب افزایش انگیزش تحصیلی کم سوادان شده است. نتایج این پژوهش با یافته‌های حسنی جعفری و عباسی (۱۳۹۹)، جوشقان نژاد و باقری (۱۳۹۷)، مومانو و سامویلا (۲۰۱۴) و لئوریو و بتنکورت (۲۰۱۴) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان گفت تحقیقات نشان می‌دهد که اینگونه کتاب‌ها که معمولاً بیش از یکی از حواس چندگانه را در یادگیری سهیم می‌کنند، تاثیر بیشتری در یادگیری دارند. طبق تحقیقات انجام شده یادگیرندگان فقط مقدار کمی از آنچه که می‌شوند، می‌توانند به خاطر بسپارند؛ در حالی که میزان یادگیری زمانی که توأمآ می‌بیند و می‌شنوند و نیز شرکت فعال دارند به مرز ۷۵ درصد می‌رسد. از این روست که در عصر حاضر با توجه به گسترش تحولات فناورانه

و ظهور رایانه، کتب الکترونیکی به عنوان یک ابزار کسب دانش به سرعت در حال توسعه است. قدمت پنج هزار ساله کتاب را دچار تحول کرده است، به گونه ای که راثو بیان می کند مهمترین پیشرفت در جهان در حوزه نوشتاری بعد از گوتنبرگ، کتاب الکترونیکی است (لثوریو و بنتکورت، ۲۰۱۴).

از محدودیت های این پژوهش می توان به کم سوادان شهر کرمان اشاره کرد که در تعمیم نتایج به سایر گروه ها و شهرها باید احتیاط نمود. از محدودیت های دیگر، نیمه آزمایشی بودن پژوهش بود که گروه ها به صورت در دسترس انتخاب شدند، اما افراد به صورت تصادفی گمارش شدند. همچنین، عدم کنترل برخی از متغیرها اشاره کرد. همچنین ابزار جمع آوری داده ها پرسشنامه بود که احتمال سوءگیری در پاسخ دادن از سوی افراد نمونه وجود داشت. از این رو و با توجه به نتایج پژوهش به مدیران و تصمیم گیرندگان نظام آموزش سوادآموزی پیشنهاد می گردد جهت اثربخشی دوره های سوادآموزی و ایجاد انگیزه بیشتر در سوادآموزان جهت مشارکت فعال در دوره های تعریف شده، در کنار کتب، منابع و متونی که هم اکنون در آموزش بزرگسالان به کار می رود از کتاب های الکترونیکی استفاده کنند. کاربست این محتوا می تواند مشکلات موجود در زمینه انگیزه بخشی سوادآموزان را برطرف سازد و همچنین زمینه های آموزش اثربخش را ایجاد خواهد کرد. لازم به ذکر است که با توجه به مزیت های استفاده از کتب الکترونیکی، قطعاً اتخاذ این سیاست در نظام آموزش بزرگسالان مزیت های فراوانی را خواهد داشت که انگیزه بخشی تحصیلی تنها یک مورد اشاره ما در این پژوهش بوده است. مزایای کتاب های الکترونیکی آنقدر زیاد است که نمی توان به سادگی از کاربست آنها در زمینه آموزش سوادآموزان گذشت. مواردی از قبیل سهولت حمل و نقل، هزینه تولید ارزان و ... مواردی هستند که با توجه به گستردگی و پراکندگی جمعیت سوادآموز گره گشای چالش های بسیاری از نظام آموزش بزرگسالان خواهد شد.

منابع:

- آذر می ملیحه ، عزت زاده مستوره ، سلطانی فر محمد (۱۳۹۲). بررسی تاثیر عوامل شکلی ابررسانه هایی از جمله (صوت- تصویر و گرافیک) در تولید کتاب الکترونیکی از دیدگاه ناشران الکترونیک در ایران. ۳(۶). ۲۵-۴۱
- بولا هاربنز(۱۳۷۳). روند تحولات و مسائل آموزش بزرگسالان در جهان. ترجمه سیمین دخت جان پناه. نشر: کمیسیون ملی یونسکو - ایران تهران .
- طالب زاده نوبریان محسن ، کاظمی اکرم ، موسوی سید حسین (۱۳۹۱)، تاثیر میزان سواد و آگاهی بر نگرش تربیتی مادران درباره تربیت اجتماعی نوجوانان. نشریه: مطالعات روانشناسی تربیتی ، ۹(۱۵)، ۱۲۵-۱۴۲
- پوررمضان عیسی ، امیری میکال محمد(۱۳۹۳) تحلیل نقش نهضت سواد آموزی در توسعه فرهنگی روستاهای استان گیلان. نشریه: مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی (چشم انداز جغرافیایی)، ۹(۲۶)، ۷۱-۸۹
- مخاطب محمد ، قدرتی مهدی ، رضاپورلاکانی سپیده(۱۳۹۲) تحلیل محتوای شاخص های یادگیری کتاب های آموزشی گروه های مطالعاتی پیگیر سواد سازمان نهضت سوادآموزی. نشریه: اندیشه های نوین تربیتی، ۹(۲)، ۱۰۹-۱۲۹.
- برنجی، سپیده و سعیدی مهناز (۱۳۹۶). آموزش با فناوری و تاثیر آن روی پشتهوانه ادراکی- شناختی عملکرد تحصیلی و انگیزه در کلاس های زبان خارجی. فصلنامه پژوهش های آموزشی و کاربردی زبان انگلیسی. ۱۰(۲۱)، ۷۲-۹۶
- بنی جمالی سیده محسن (۱۳۹۳). بررسی وضعیت نشر الکترونیکی کتاب در ایران و چگونگی مصرف کتاب الکترونیکی در بین کاربران ایرانی. نشریه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان. ۱۳(۲۴)، ۱-۲۱.
- تقی زاده، عباس و حاتمی، جواد(۱۳۹۷). بررسی ارتباط حضور آموزشی، اجتماعی و شناختی با عملکرد تحصیلی فراگیران دوره های آموزش الکترونیکی: یک مطالعه تحلیل مسیر. راهبردهای آموزش در علوم پزشکی. ۱۱(۵)، ۱۶۹-۱۷۷.
- جوشقان نژاد، فاطمه و باقری، محسن (۱۳۹۷). تأثیر کلاس درس معکوس بر انگیزش تحصیلی

و یادگیری دانشجویان در درس کامپیوتر. فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی. ۱۵(۲)، ۱۰۷-

۹۵

- حسنی جعفری، فتانه و عباسی، ابوالفضل (۱۳۹۹). مقایسه یادگیری الکترونیکی در راهبرد مهارت‌های خودتنظیمی و انگیزش تحصیلی در مدارس عادی و الکترونیکی در رشته علوم تجربی. نشریه علمی فناوری آموزش، ۱۵(۱)، ۶۲-۵۲

- رضانی، سیده گل افروز؛ مهنی، امید و عزیزی، نعمت الله (۱۳۹۷). چالش‌های آموزش بزرگ‌سالان و راهکارهایی جهت بهبود: پژوهش زمینه‌ای. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی. ۸(۲۹)، ۱۳۶-۱۱۶

- ساده میمندی، محمد رضا؛ حقیقی فرد، مریم؛ حسینچاری، مسعود (۱۳۹۹). بررسی تاثیر سوادآموزی بر کاهش آسیب‌های اجتماعی و توسعه اقتصادی. رهیافتی نو در مدیریت آموزشی. ۴(۴۵)، ۱۹۴-۱۸۴.

- عابدینی، یاسمین و برات دستجردی، نگین (۱۳۹۴). پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانشجویان دوره‌های الکترونیکی براساس مهارت‌های فراشناختی و هوش هیجانی آنان. پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری. ۵(۲)، ۱۰۱-۱۱۰.

- فهیمی فر سپیده (۱۳۹۲). تقویت مهارت‌های کودک با کتاب‌های الکترونیکی. نشریه کتاب مهر، ۸(۸)، ۵۸-۸۱

- فهیمی فر، سپیده، غائبی، امیر (۱۳۸۷). کتاب‌های الکترونیکی از دیدگاه متخصصان اطلاع‌رسانی شاغل در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های شهر تهران. نشریه پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۲۴(۱)، ۷۹-۱۱۴

- مشاهری فرد رضوان (۱۳۹۲). کتاب الکترونیک مروری بر پیدایش، مزایا و معایب. ماهنامه عصر فاوا، ۹(۹۳)، ۹۶-۱۰۶.

- معتمدی شملزاری، عبدالله (۱۳۸۹). شناسایی نیازهای آموزشی زنان نوسواد نهضت سوادآموزی در ابعاد فرهنگی و اجتماعی. پژوهش در نظام‌های آموزشی. ۴(۹)، ۹۷-۱۱۶

- نجفی، محمود و همکاران (۱۳۹۴). نقش متغیرهای کارایی خانواده، حرمت خود، خودکارآمدی و شخصیت در پیش‌بینی انگیزش پیشرفت تحصیلی. اندیشه‌های نوین تربیتی.

- Auerbach ER. (۲۰۲۱). *When pedagogy meets politics: hallenging English only in adult education*. In *Language Ideologies*. Routledge.
- Bedrule-Grigoruță, M. V., & Rusu, M. L. (۲۰۱۴). Considerations about e-learning tools for adult education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, ۱۴۲, ۷۴۹-۷۵۴
- Ceobanu C, Boncu Ş. (۲۰۱۴) The challenges of the mobile technology in the young adult education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, ۱۴۲(۱), ۶۴۷-۵۲.
- Colbu Ş. (۲۰۱۴). Christian education—between schooling, adult education and lifelong learning. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. ۱۴۲(۱) ۲۷۹-۸۴.
- Dromantiene, L., & Zemaitaityte, I. (۲۰۱۴). Challenges to adult education in Lithuania. *Procedia-social and behavioral sciences*, ۱۱۶, ۴۵۳۲-۴۵۳۶
- Dumitrescu I. (۲۰۱۴). Adult education, priority in educational policy of Spiru Haret. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. ۱۴۲(۱), ۳۳۹-۴۵.
- Goian, C. (۲۰۱۴). Transnational wellbeing analysis of the needs of professionals and learners engaged in adult education. *Procedia-Social and behavioral sciences*, ۱۴۲(۱), ۳۸۰-۳۸۸
- Hajdú, D. (۲۰۲۱). Distribution of Adult Education Participants in Borsod-Abaúj-Zemplén County. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, ۱۰(۱), ۲۴-۲۸.
- Ioannidou, A., & Parma, A. (۲۰۲۱). *Risk of Job Automation and Participation in Adult Education and Training: Do Welfare Regimes Matter?*. *Adult Education Quarterly*,
- Kayman, E. A., Ilbars, Z., & Artuner, G. (۲۰۱۲). Adult education in Turkey: in terms of lifelong learning. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, ۴۶, ۵۸۵۸-۵۸۶۱

- Laupichler MC and et all(۲۰۲۲). Artificial intelligence literacy in higher and adult education: A scoping literature review. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. ۲۶(۳)۱-۸.
- Lin HM, and et all(۲۰۲۳). A review of using multilevel modeling in e-learning research. *Computers & Education*; ۱۹۸(۲) ۲-۱۶.
- Loureiro A, Bettencourt T. (۲۰۱۴). The use of virtual environments as an extended classroom—a case study with adult learners in tertiary education. *Procedia Technology*. ۱(۱۳), ۹۷-۱۰۶.
- Milana M and et all(۲۰۱۷). Adult education and learning: endorsing its contribution to the ۲۰۳۰ Agenda. *International Journal of lifelong education*. ۳۶(۶), ۶۲۵-۶۲۸.
- Momanu M, Samoilă ME. (۲۰۱۴). Adult Education in the Context of the Communist Education Reform in Romania: Policies, Institutions and Publications (۱۹۴۵-۱۹۵۵). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, ۱۴۹(۱۴), ۶۱۳-۶۰۸.
- Mufic J, Fejes A. (۲۰۲۲). Lack of quality' in Swedish adult education: a policy study. *Journal of Education Policy*, ۳۷(۲), ۲۶۹-۸۴.
- Okeke NM and et all.(۲۰۲۳). Effect of a randomized group intervention for depression among Nigerian pre-service adult education teachers. *Medicine*. ۱۰۲(۲۷), ۱-۷
- Slavkovic N, Savic A. (۲۰۱۵). The Usage of m learning for adult education in Serbia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* . ۱۷۴(۱۲), ۲۸۰۶-۲۸۱۲.
- Webb Sand et all.(۲۰۲۰). Learning cities and implications for adult education research. *International Journal of Lifelong Education* , ۳۹(۵-۶), ۴۲۳-۴۲۷.
- Yalalem A and Shireen Jamal M.(۲۰۲۲) Indigenous-based adult education learning material development: integration, practical challenges, and contextual considerations in focus. *Education Research International*. ۵ (۷), ۱-۱۰.